

El llinatge empordanès dels Pere, Mossèn Joan Pere, Johan Peres i la descoberta d'Amèrica

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 12-10-2017

On era el gran confident d'En Colom en matèria cosmogràfica i nàutica, Johan Peres, a la vigília del primer viatge transoceànic? A Palos o a Pals? I, qui era realment: un frare andalús o un cortesà català? En Jordi Bilbeny ens ho exposa amb tota profusió de detalls.

Un dels punts clau per entendre si va ser Castella o Catalunya la nació amb qui En Colom va negociar i pactar el primer viatge de descoberta transoceànica són les capitulacions o capítols de cort. Segons informa En Ferro, que segueix en aquest punt els preceptes jurídics de Fra Andreu Bosch i de l'Acaci de Ripoll, "els capítols de cort es fan a instància dels Braços, «o de dos o de un»"[1]. I ja sabem com, en les negociacions del contracte capitular entre els Reis i En Colom, el representant legal d'aquest podia haver estat el membre d'un braç: Mossèn Joan Pere. Tot i que els textos oficials ens parlin d'En "Juan Pérez", el fet que es negociï d'acord amb les pautes del dret català, que es faci a Catalunya, que intervinguin en l'empresa només i únicament els cancellers del rei de la Corona d'Aragó i que, sovint, el nom de "Pere" o "Petri" es tradueixi en castellà amb la forma "Pérez", fa creure que aquest personatge tan transcendental, que coneix el dret, els càrrecs i les institucions de Catalunya, i que sap negociar uns títols i oficis com els que En Colom demana, amb un arrelament i una vigència notòria als Estats de la Monarquia Catalana, hauria de ser també un català.

Així m'ho assabentava En Lleonard Garcia per mitjà d'una carta, el proppassat 12 de febrer del 2004, car m'escrivia de la tenor següent: "Em semblava intuir una possible concomitància entre el Johan Peres, confessor, comptador (jurista?) i representant de l'Almirall durant les negociacions de les Capitulacions i la saga dels Pere (Peres o Pérez), juristes gironins originaris de Pals"[2].

Les ponderacions d'En Lleonard Garcia són intel·ligents i altament significatives en tot aquest tema que ens ocupa. Segons ell, doncs, "si el personatge Johan Peres era només el «porter» del convent de la Rábdia, ¿com cal entendre,

no ja només unes semblants atribucions de representació d'aquest frare amb l'única garantia d'unes mútues simpaties –des de feia un any o menys–, sinó la molt bona coneixença i confiança que s'establí entre les diverses parts implicades? ¿Es pot establir que la relació entre aquest Johan Peres, representant contractualment el mateix Colom, i –com a representants del rei– els Lluís de Santàngel, Gabriel Sanxis i Joan de Coloma, fou fruit, únicament, d'un seguit de trobades més o menys anecdòtiques del tipus «dit i fet», com des de la Història –en versió «raó d'Estat»– se'ns vol fer creure? Si les negociacions prèvies a la signatura de les Capitulacions foren dutes a terme per alts funcionaris de la Corona d'Aragó (coneixedors, per tant, del dret català), ¿hauria estat versemblant que qui representà En Colom no hagués sigut, també, un bon coneixdeor de les Lleis i del Dret català? No reconèixer això és tant com suposar que l'Almirall atrubuïa responsabilitats a algú alegrement, tot barrejant l'espontaneïtat d'unes simpaties mútues amb la solemnitat –i seriositat necessària– pròpia de tot negoci important"[3].

L'opiinó d'En Lleonard Garcia, per la seva novitat, és transcendental a fi d'entendre definitivament el rerefons del contracte colombí i la personalitat d'un dels seus gestors i avaladors davant dels reis. I ens posen sobre la pista de l'autenticitat. Per la seva altíssima importància en tot el que afectava les negociacions del primer viatge, pel paper imponderable que va tenir entre el Rei Ferran i En Colom, que va desembocar en l'articulació de les Capitulacions, crec que és necessari que em detingui a ressituar, més enllà de la visió lineal i prefabricada que en tenim, la seva personalitat real.

Conegut per la història espanyola com a "fray Juan Pérez", és, segons unes fonts, el pare guardià[4] o, segons d'altres, un monjo més[5] del convent de la Rábida, de Palos de la Frontera. És qui acull En Colom, se l'escolta i intercedeix per ell davant dels reis, perquè es diu també que era el "confessor de la sereníssima reina [Isabel] o ho havia estat"[6], per bé que l'Oviedo tan sols ens diu que era el confessor d'En Colom[7]. La història oficial també ens exposa que, juntament amb En Joan de Coloma, va portar tot el pes de les negociacions entre En Colom i els reis, per donar cos a les Capitulacions.

Així, en un Memorial de greuges que l'Almirall fa enviar als Reis, s'hi constata que quan "ell vingué a Ses Alteses amb l'empresa de les Índies, que demanava per un memorial moltes coses, i fra Juan Pérez i Mossèn Coloma, els quals entenien en això per manament de Ses Alteses, li concertaren que el fessin llur Almirall de les illes i terra ferma que descobrissin a la mar Oceana"[8]. Dada que confirma En Rumeu de Armas, car en parlar-nos de les negociacions que duia a terme En Colom per al primer viatge, escriu: "El religiós franciscà fra Juan Pérez, antic i destacat cortesà, s'erigí en aquell moment crític, en el seu valedor més ferm, sense descansar ni un instant fins a portar a bon port el magne projecte"[9].

Però, llevat dels llibres relacionats amb el descobriment d'Amèrica, no hi ni un sol document que ens confirmi que aquest religiós es va estar mai en aquell convent. Per això, el Pare Ángel Ortega, en glossar els plets de la Corona contra la familia Colom, ens adverava, ja al 1925, que sobre aquest frare, "fins avui no se'n saben altres notícies biogràfiques que les consignades en els testimonis que anem transcrivint"[10]. I En Rumeu de Armas assegura que "de l'actuació de fra Juan Pérez com a franciscà no se'n sap re"[11] i que "les úniques dades certes que coneixem de la vida de fra Juan Pérez són: la seva condició de comptador reial, en els anys de la seva joventut, i l'exercici del càrrec de confessor de la reina"[12].

Més ben dit, són diversos els estudiosos que asseguren que és molt difícil que fra Juan Pérez fos a la Rábida i, molt menys, que allà es trobés amb el Descobridor. Així, per En José María Asensio, "a fra Juan Pérez no el conegué, En Colom no pogué tractar-lo amb intimitat fins a la seva segona arribada al monestir de la Rábida"[13], entre el 1491 i el 1492. Segons En Rumeu, "l'estada suposada d'En Colom a la Rábida no té un altre suport textual que la vaga notícia transmesa per En Ferran Colom a la Història"[14], el text original de la qual, per si encara fos poc, "fou transformat per una mà anònima"[15]. I, a vista de tot plegat, conclou: "L'entrada d'En Colom [a Espanya] per Palos-La Rábida, al 1485, caldrà considerar-la un error històric, que ha perviscut per un espai de molts segles"[16].

I, més endavant, insistint-hi, rebla: "L'estada d'En Colom a la Rábida, al 1485, i la seva rebuda per fra Juan Pérez, cau per la pròpia base, sense defensa possible"[17]. L'opinió d'En Rumeu no ha estat passatgera ni fruit de la improvisació ni d'una moda, perquè, quan al cap de catorze anys, publicava el llibre El «Portugués» Cristóbal Colón en Castilla, tornava a insisitir sobre la mateixa idea que el pas d'En Colom per la Rábida era una pura fabulació.

Després de posar en dubte si la sortida de Portugal del gran navegant s'efectuaria per terra o per mar i de constatar que "n'ignorem qualsevol detall o dada complementària"[18], escrivia: "Semblant foscor s'observa sobre el lloc exacte d'arribada, des del punt i hora que la Rábida i el seu entorn han perdut aquesta rutinària consideració"[19].

Tenint en ment la manca d'evidències documentals i de congruència històrica que, a principis del segle XX, ja es començaven a delatar sobre el pas d'En Colom pel sobredit cenobi andalús, En Pedro Nimio opiniva que "és possible

que En Colom no hagués ocupat una cel·la al monestir de la Rábida; ni que prengués aigua, per a la tripulació de les caravel·les, de «La Fontanilla», ni que esperés assegut –per descomptat– al costat de la creu o calvari immediat al monestir, o que el cridés el P. Marchena; ni que pregués, amb els seus companys, al peu de l'altar de l'edifici, convertit anys després, en Quarter d'Invàlids"[20]. I el mateix s'esdevé pel que toca a fra Juan Pérez, de qui el Pare Ángel Ortega també corrobora que "totes les circumstàncies fan creure que no era a la Rábida l'any 1984-85"[21].

En aquest sentit, tindrien certa raó de ser els textos que, en lloc de parlar-nos d'aquest religiós, l'esborren completament[22] o ens innoven que En Colom, a la Rábida, en lloc de tractar amb fra Juan Pérez, es va entrevistar amb fra Antonio de Marchena, que es qui va portar les negociacions amb els Reis, tal com ho remarca En Colom mateix en una carta sobre el negoci de les Índies: "Ja saben Vostres Alteses que vaig estar set anys a la seva cort, importuant-los per això. Mai, en tot aquest temps, no es va trobar pilot ni mariner ni filòsof ni [ningú] d'altra ciència, que tots no diguessin que la meva empresa era falsa. Mai no vaig trobar ajuda de ningú, llevat de fra Antoño de Marchena"[23].

I, encara, hi ha relats que, com el de l'Alexandre Geraldini, en un intent de camuflar el primer amic d'En Colom i d'introduir a la història el clergue castellà, ens confirmen que l'home en qüestió es deia Juan de Marchena[24]. El fet és insòlit, perquè En Geraldini, per tal com era també a la Cort, i "estigué present a les negociacions amb En Colom"[25], havia de conèixer alhora els negociadors.

Per En Rumeu, "En Geraldini hagué de conèixer forçosament fra Antonio de Marchena i fra Juan Pérez"[26]. Però, sense saber com, "fon ambdós religiosos en una sola persona, prenent el nom del segon i el cognom del primer. D'aquesta manera entra a la Història un personatge imaginari: fra Juan de Marchena"[27].

El retoc s'observa encara amb més precisió a en les obres de l'Antonio de Herrera[28], López de Gómara[29], Gonçalo de Illescas[30], Joan de Castellar[31], Ortiz de Zúñiga[32] i Luca Waddingo[33], car tots sis li acaben dient fra Juan Pérez de Marchena. I ara, és clar: el lapsus no pot ser degut a un error involuntari. Car és impossible que els sis autors, que escriuen en moments separats i emprant fonts documentals diverses, barregin dos noms de dos personatges diferents d'igual manera i amb idèntic resultat.

Per això, En Rumeu se n'estranya i apunta que "el cas de l'Antonio de Herrera de Tordesillas és més sorprenent, perquè tingué al seu abast el manuscrit de la Història de les Índies, de fra Bartomeu Cases, on queda ben patent la distinta personalitat de fra Antonio de Marchena i fra Juan Pérez"[34]. Amb la qual cosa em sembla obvi que hi ha hagut una intencionalitat determinada i clara per desfiguarar el nom i la persona d'aquest amic cortesà d'En Colom.

Si encara no en teníem prou per adonar-nos de l'intent de barrejar dos personatges en un de sol –com avui ja reconeixen tots els estudiosos del tema–, vull ara fer saber amb certesa que l'Antonio de Marchena no va ser tampoc el guardià de la Rábida, perquè, en aquelles mateixes dates, el trobem en d'altres indrets de Castella, en el moment que En Colom, segons les cròniques adulterades, hauria passat per aquell monestir, al 1485, venint de Portugal.

De conformitat amb En Rumeu, "poques vides es troben immerses en major confusió que la de l'Antonio de Marchena. En el passat i, encara, en el present la seva autèntica fesomia es dilueix en un mar d'errors i tergiversacions"[35].

Amb tot, per ell, el càrrec que tenia, no era el de superior del convent de la Ràbida, perquè "fou el guardià del convent de San Esteban de los Olmos, a la vall de Cótar, pròxima a Burgos. El desenvolupava, sense cap mena de dubte, al 1473"[36]. Segons els seus estudis, "al 1499 els franciscans observants de Castella celebraren un capítol provincial important a la vila d'Almaçan. Els seus acords ens interessen particularment. El primer, fou dividir la província en dos, segregant de Castella la custòdia de Sevilla, que s'alça en una província Bètica. De la vella província de Castella fou designat vicari provincial, fra Antonio de Marchena; de la nova província Bètica l'escollit fou fra Antonio Cruzado. Aquest fet no pot restar sense comentari. Fra Antonio de Marchena, antic guardià de San Esteban de Burgos, apareix tan estretament vinculat des del punt de vista religiós, a Castella, que en el moment de la divisió no només s'hi queda, sinó que n'assumeix el càrrec important de vicari provincial"[37].

D'acord amb En Francisco de Paula Valladar, "no és aquest religiós el guardià del convent, com s'ha escrit a les històries, fent de dos personatges interessantíssims un de sol"[38]. I, per En Rumeu, doncs, és més que evident que "fra Antonio de Marchena mai no fou custodi de Sevilla ni va desenvolupar cap càrrec conegut a Andalusia durant els anys en què En Colom va romandre a Castella"[39]. Davant de totes les quals evidències, rebla convençut que "En Marchena no residia a la Rábida al 1485"[40]. I, justament per això, En Manzano creu que si En Colom, no va demanar per ell, en arribar-hi, com es desprèn de la lectura acurada del que diuen els testimonis dels plets, "que coneixen molt bé els religioses del convent, i el millor de tots el guardià, que és a Palos el seu capellà"[41], és perquè "no havia arribat a tenir notícia de la tornada del frare astròleg al convent de la Rábida, esdevinguda només quatre o cinc mesos

abans de la seva arribada al monestir, a començament de la tardor de 1491"[42].

A més a més, En Crisòfor Calvet d'Estrella esmenta En Juan Pérez amb el nom de "Joanne Ruizio Franciscano"[43] i ens assegura que va ser amb aquest religiós amb qui es va comunicar En Colom per preparar el seu viatge[44]. I, fins i tot, se li acaba dient Juan Infante. Segons una Memoria de los Hijos Ilustres que ha tenido el Convento de la Merced, de 1563, aquest fra Juan Infante no va rebre En Colom a la Rábida, sinó al Convent de la Mercè, de Còrdova, del qual n'era vicari[45]. La dada sorprenent és que el Descobridor no hi va fer cap ni al 1485, ni al 1491, sinó al 1477![46]. I, encara, per acabar-ho d'adobar, de conformitat amb el Pare Alfons Remon, que edita, al 1618, la Historia General de la Orden de Nuestra Señora de la Merced, el monjo que acull En Colom no era castellà, sinó portuguès![47].

És evident, doncs, que aquest Juan Pérez incomodava i que, per aquesta raó, els censors reials van anar desvirtuant el seu nom, el lloc en què ell i En Colom es van entrevistar, per acabar ocultant-li la pròpia nacionalitat. Hem vist com alguns censors suprimeixen directament el seu nom; d'altres, el canvien pel de l'Antonio de Marchena; i, finalment, uns tercers barregen ambdós personatges en un de sol i n'acaba sorgint un individu totalment imaginari: el predit i repetit fra Juan Pérez de Marchena.

Enllà del que vinc ponderant fins aquí, En Cases també ens confirma que En Colom parlava amb fra Juan Pérez de "punts i paraules de les altures i astronomia"[48]. Encara que, acte seguit, corri a puntualitzar que "ell no les entenia"[49], el cert és que en tenim ben bé prou per saber que en parlaven. Però, perquè En Colom s'hi adrecés i hi tractés del negoci del descobriment, emprant terminologia científica, i aquell en fos el mitjancer amb els Reis i la Cort, necessàriament havia de ser un home de ciència.

Exactament això és el que ens revela En López de Gómara, que assegura que era "cosmògraf i humanista"[50]. L'Herrera, així mateix, hi afegeix que, a més de cosmògraf, era "Doctor en Lletres Humanes"[51]. I l'Oviedo, encara, ens n'amplia la informació. Segons ell, doncs, "abans que En Colom entrés a la mar alguns dies, tingué molt llargues consultacions amb un religiós anomenat fra Juan Pérez", el qual "fou la persona sola d'aquesta vida a qui En Colom més comunicà els seus secrets; i, encara, del qual i de la seva ciència es diu, fins avui [al 1535, en què s'edita el llibre], que ell [En Colom] en rebé molt d'ajut i bona obra, perquè aquest religiós era gran cosmògraf"[52].

També l'Illescas ens advera que era "bon cosmògraf" i que "semblant-li que [En Colom] no anava fora de lloc, l'aconsellà que no deixés de procurar aquesta navegació, que no podia ser sinó molt profitosa"[53]. Així mateix, En Castellar exposa que En Colom va escriure amb temps als Niño i als Pinçon i "al docte fra Joan Perez", perquè eren "navegants versats" i "jutjaven la cosa per molt bona"[54]. I, anàlogament, alguns testimonis dels plets confirmen que En Colom negociava el descobriment "amb un frare astròleg"[55] o amb un frare que "era molt gran astròleg"[56].

És a dir, que, si tenim en compte tots aquests testimonis, trobem que el tal Juan Pérez és un gran cosmògraf, molt gran astròleg, navegant versat, home docte, humanista, Doctor en Lletres Humanes i científic reconegut i recordat, com apuntava l'Oviedo, encara al 1535. Si, en addició, fem cas dels testimonis anteriors que he citat, en resulta també que havia estat a la Cort i que, allà, hi tenia una influència notable. Precisament per això, En Colom el va a veure per tractar del seu viatge transoceànic i establir, per mitjà d'ell, les negociacions oportunes amb els Reis i la Cort . I és en funció de tots aquests atributs que el Pare Ángel Ortega creia que "en aquell segle, degué pertànyer a una família distingida i degué tenir una bona educació i bones disposicions, car, encara jove desenvolupa càrrecs honrosos i delicats a la Cort"[57]. I, encara, que juntament amb En Joan de Coloma, no tan sols van fer els possibles perquè es fessin, sinó que ells mateixos també "redactaren les famoses Capitulacions"[58].

Ara bé, i pel que fa a la seva ciència cosmogràfica i nàutica, atès que a la Castella dels segles XIII, XIV i XV no hi va existir mai cap taller de cosmografia, ni s'ha trobat cap carta nàutica feta per cap castellà durant tot aquest temps[59]; atès que, com diu En Manzano i Manzano, "és cosa de meravellar quanta era la penúria i ignorància que sobre això hi havia llavors per tot Castella"[60]; i que, tal com reconeix En Martínez Hidalgo, la producció de les cartes de navegar "radicà, quasi exclusivament, a Mallorca [vol dir a la Nació Catalana] i a Itàlia, i donà lloc a les escoles d'aquests noms"[61]; hom va intentar, en els textos relacionats amb la gesta del descobriment, desfigurar els coneixments nàutics i cosmogràfics d'aquest amic d'En Colom, en un gest d'esborrar també, així, el context científic català que obertament delataven.

Ja he mostrat com En Cases, tot i que ens deia que En Colom va anar a trobar En Juan Pérez per exposar-li els seus plans, dels quals van parlar llargament, i que, "fent alguna reflexió entre si, el dit pare sobre les coses que sentia a En Cristòfor Colom", també advera que no l'entenia i que, en conseqüència, "féu cridar un metge o físic, que es deia Garci Hernández, amic seu, que com a filòsof, entenia més que ell d'aquelles proposicions"[62].

La interpolació ha passat desapercebuda a tots els historiadors i crítics moderns, perquè si el Pare Juan Pérez no hi

entenia un borrall, llavors no tindria sentit que En Cases, uns rengles més endavant, narri que va ser ell mateix –i no el físic Garci Hernández– el qui va anar a veure els Reis a la Cort i que “Sa Altesa enraonà molt amb ell sobre el negoci”, fins que “es determinà a donar-li les tres naus i la resta que En Colom demanava”[63]. En efecte: segons En Madariaga, “aquest metge, García Fernández o Hernández, no passava d’aficionat a l’astronomia”[64]. Amb la qual cosa, no podia entendre tampoc la ciència nàutica.

Aquesta és també la finalitat que s’hi interpolés, en d’altres textos, el Pare Antonio de Marchena, a qui se li traspassen totes les arts i ciències nàutiques i astrològiques que corresponien al primer, perquè En Marchena era un altíssim dirigent religiós: el Prior de l’Orde Franciscà de la Província de Castella.

En la mentalitat dels transformadors de la història, era, per tant, quasi inadmissible que un simple guardià o porter d’un convent perdut a les ignotes terres de Huelva, on mai no hi va haver cap taller de cartografia ni cap cartògraf, fos un gran expert en cosmografia i l’únic home de confiança científica i política d’En Colom i dels reis. En aquest sentit, l’Antonio María Fabié exposa que, “no obstant el que afirma l’Oviedo, ens sembla poc versemblant que el Prior de la Rábida fos una gran autoritat en matèria cosmogràfica”[65]. Assegura, en parlar del Pare Marchena, que la conjectura d’“un observatori construït per ell a la cúpula (millor hagués estat a la torre) de la Rábida és una invenció que no es fonamenta en res i que ben bé es podria prestar al ridícul”[66]. Per acabar d’assentir: “N’hi ha prou de veure la situació de la Rábida per afirmar que mai no estigué a prop de cap camí freqüentat i que calia anar-hi expressament, ni més ni menys que com ara s’hi va, des de Huelva o des de Palos”[67].

Des d’aquest punt de vista, ara també fa sentit que En Rumeu apunti que “fra Juan Pérez no era un expert en cosmografia ni en nàutica”[68], i que En Ballesteros Beretta també sentenciï que “fra Juan Pérez no era astrònom ni cosmògraf”[69] i que “abunden les proves que no era competent en aquestes ciències”[70].

Llavors, doncs, si el fra Juan Pérez de la Rábida no era ni cosmògraf, ni astròleg, ni tenia cap coneixement de ciència nàutica, ni tampoc es trobava en aquell monestir al moment que –diuen– hi passaria En Colom, entre els anys 1484-85; però, per contra, tenim que aquest mateix home és un eminent cosmògraf i un gran astròleg i un Mestre en Lletres Humanes i entès en ciència nàutica i un navegant versat, és que som davant d’un desdoblament de personalitat. Però si no era a la Rábida, on era?

El primer indici ens el dóna, com ben sovint, l’Oviedo. Per ell, aquest Juan Pérez s’estava en un indret situat “a mitja llegua de Palos, vers la mar”[71]. I En Cases, encara puntualitza que En Colom el va anar a cercar “junt a aquella vila” de Palos[72], amb la intenció que, si no se’n sortia, pogués “passar a França a proposar el seu negoci al rei, i si allà no se l’admetés, anar al rei d’Anglaterra”[73].

De conformitat amb l’Ortiz de Zúñiga, En Colom “tractava d’anar a França, amb el qual fi anà al Monestir de la Ràbida”[74]. I torna a comentar que En Colom, com que no arribava, en les negociacions, als resultats que esperava, “s’acomiadà, i partí cap a Sevilla per sortir d’Espanya”[75].

Per En Manzano, En Colom “es troba disposat a passar a França”[76]. I el personatge que s’amaga sota el nom de Duc de Medinaceli, en escriure als Reis, el 19 de març de 1493, els diu que ha tingut molt de temps a casa seva En Colom, “que venia de Portugal i volia anar al rei de França”[77]. És a dir, que el Palos en qüestió on vivia fra Juan Pérez es trobaria prop de França o en el camí de França. Per això mateix En Manzano no creu que la trobada es pogués realitzar a Andalusia, puix, segons ell, “ja a la famosa carta d’En Luis de la Cerda al cardenal Mendoça (19 de març de 1493) s’expressa ben clarament que quan En Colom arribà a casa seva, «venia de Portugal i volia anar al Rei de França». És absurd de tot en tot que En Colom vingui de Portugal a Castella en companyia d’un nen de set anys per anar directament a França”[78]. I, més endavant, en un altre punt del llibre, hi torna a insistir: “De cap manera admetem que la frase de la carta d’En Medinacelli al cardenal Mendoça, referent a l’arribada d’En Colom del país veí i el seu propòsit de dirigir-se a terra francesa («que venia de Portugal i volia anar al Rei de França») es pugui aplicar a la primera visita del genovès a Castella al 1485”[79].

A favor, doncs, de la conjectura que En Colom va arribar a un lloc prop de França, vull adduir, que l’Antonio de Herrera, a la portada de la seva Història General, a la llegenda de la primera vinyeta, ens confirma que “El Almirante sala [sic] de Palos, villa del Conde de Miranda, a descubrir”[80]. Idèntica informació que constarà, anys a venir, a la segona edició de 1726[81]. Ara bé, a més a més que la vinyeta mostra les tres caravel·les amb banderes catalanes, i que el dibuix de la “villa de Palos” és totalment calcat a la vila empordanesa de Pals –per les muralles, les torres de defensa, la torre de guaita, l’església, la situació geogràfica i el perfil arquitectònic–, tal com reconeix l’arquitecte i pintor Màssimo Cova a la pel·lícula d’En David Grau, l’Apropiació del Descobriment d’Amèrica[82]; el més revelador és que, llavors, la vila andalusa de Palos no era situada en el comtat de Miranda, sinó en el de Niebla[83]. Com ho assegura En Madariaga, “el comtat de Niebla, com llavors se l’anomenava, la regió de la boca del Guadiana i de Huelva, estava

llavors en estret contacte amb Portugal"[84]. I assegura que En Colom s'hi va dirigir "perquè en el comtat de Niebla hi tenia afincats dos cunyats"[85]. La Varela hi afegeix una cunyada[86] i, encara, dos nebots[87] i un munt de parents[88]. I l'Ortiz de Zúñiga, ens diu que, fins i tot, allà hi tenia el seu fill Jaume, a qui passa a recollir, i per això es "detingué de nou"[89] a Espanya. I tot plegat concorda amb les paraules d'En Colom que, explicita, que "vaig venir a servir aquests prínceps de tan lluny, i vaig deixar dona i fills, que, per això, mai no vaig veure"[90]. Així, segons En Luis Arranz, "a lectura ràpida, aquest «vaig deixar dona i fills que, per això, mai no vaig veure», ens pot portar a interpretar que En Colom va entrar sol a Castella"[91]. I que, per tant, el fill ja el tenia allà. Amb la qual cosa tenim una dada altament sorprenent i contradictòria: quan En Colom arriba per primer cop al que els llibres anomenen "Andalusia", allà ja hi té una grandíssima família esperant-lo.

El fet en si està en clara oposició a tot el que sabem de la vida d'En Colom. Però seria ben natural si, altrament, tot el que se'ns diu de la seva parentela hispana, s'esdevingués a Catalunya, perquè ell, venint de Portugal, camí de França, s'hi hagués deturat.

Ara bé, hem vist que la portada del llibre de l'Herrera era ben explícit: En Colom va salpar de la vila del Comte de Miranda. Si tenim, doncs, en ment que el senyor de Miranda era un dels múltiples títols que tenia el Comte d'Empúries, Enric d'Aragó[92], cosí del rei Ferran, les coses ja comencen a prendre sentit.

I si bé, és cert que, al 6 d'agost de 1472, "la duquessa d'Arévalo, Elionor Pimentel, havia vengut al seu oncle Diego López de Zúñiga, comte de Miranda, la sisena part de Palos"[93], i que al 1479 "cinc dotzens pertanyien a En Pedro de Zúñiga, comte de Miranda, i un dotzè al seu parent Fernando de Zúñiga"[94], l'altra meitat de la senyoria "era d'En Pedro de Silva, comte de Cifuentes"[95].

Amb tot, aquell mateix 1479, En Fernando de Zúñiga "vengué el seu dotzè de Palos al duc de Medina Sidònia. La presa de possessió s'efectuà el 27 de gener"[96]. I, encara, En Miguel Ángel Ladero ens innova que, al juny de 1492, "els Reis Catòlics compraren la meitat de la jurisdicció sobre Palos a En Joan de Silva"[97], posterior comte de Cifuentes. És a dir, que, tal com diu l'Antonio González, "la Corona s'assegurava que el port de Palos fos de propietat reial en vigílies del descobriment"[98]. I com que la representació de l'autoritat reial requeia llavors, a Catalunya, a mans del virrei; i atès que aquest era, en aquell precís moment, l'Enric d'Aragó i de Sicília[99], Infant Fortuna, comte d'Empúries i senyor de Miranda i de Pals, és de fàcil deducció que el Palos que apareix sovint als documents faci referència a Pals, sobretot perquè la traducció castellana del topònim català de "Pals" era també "Palos". Però, majorment, perquè, com ja he mostrat a través de la documentació, és un Joan de Silva qui té la meitat de la vila de Palos i aquest Joan de Silva no és altre que En Joan de Silva, capità del rei Pere de Portugal, durant la Guerra Civil, i de qui En Martínez Ferrando ens diu que "desenvolupà un paper principalíssim a la llavors denominada «província» de l'Empordà. Fou aquesta l'escenari en què actuà constantment des de la seva arribada a Catalunya"[100]. Tot i que, en un principi va ser el capità de la vila de Castelló d'Empúries, "considerada, a la saó, com a clau de l'Empordà i de tot el Comtat", més endavant, "assoliria majors atribucions militars a tota la província empordanesa"[101].

Doncs bé: els documents en què En Joan de Silva apareix en ralació a Palos, parlen "de la vila i fortalesa de Palos"[102], de "fortalesa i castell de la dita vila"[103], de "castell i fortalesa de la dita vila de Palos"[104], de "dita fortalesa"[105] i "de la vila de Palos amb la seva fortalesa"[106]; totes les quals definicions no s'ajusten de cap manera amb la població andalusa de Palos, que mai no ha estat una fortalesa, i sí, en canvi, que s'identifiquen plenament amb la vila fortificada del Pals empordanès.

I, encara més: mentre una Pimentel és la qui fa la donació d'una part de Palos, la mare del comte d'Empúries també és una Pimentel[107]. De conformitat amb En Jaume i En Santiago Sobrequés, durant la minoritat de l'Infant Enric, "qui governà el comtat [d'Empúries] durant força anys fou la seva mare Beatriu de Pimentel, de la poderosa família castellana dels comtes de Benavente, emparentada amb la reina Joana Enríquez"[108].

Per tant, si els Silva van ser capitans a l'Empordà i els Pimentel també hi residien, on, a més, hi tenien dominis, i un dels seus successors va ser el comte d'Empúries, virrei del Principat de Catalunya i senyor de Miranda, em sembla versemblant deduir que la documentació sobredita que parla de Palos, és una transcripció arranjada d'una documentació anterior que feia referència a Pals.

Si això fos realment així com jo crec i exposo, que En Colom no va anar a Palos al 1484 a cercar En Juan Pérez, com ja han objectivat una gran nombre d'entesos, sinó que va venir a Catalunya, perquè era aquí on hi tenia la família, n'hauria d'haver quedat qualque rastre documental, per més vague i imprecís que fos.

L'he cercat i l'he trobat. Un cop més, la dada ens l'ofereix l'anomenat Andrés Bernáldez. Aquest, a la seva Història dels Reis Catòlics, ens argumenta en el capítol XCVII, que tracta sobre "la mort del Rei de Nàpols i el lliurament de

Perpinyà"[109], que "anant en els tractes de Perpinyà i coses del Rosselló, a l'any de 1493, entre el Rei Ferran i el Rei de França, morí el Rei molt famós i honrat Ferran de Nàpols, fill del molt famós ínclit Alfons d'Aragó, i el succeí el seu fill Alfons, Duc de Calàbria"[110]. Va començar, doncs, a regnar a Nàpols. Però "el Rei de França tenia una cobdícia molt gran del regne de Nàpols, perquè li deien que li pertanyia d'antic, i per poder-lo anar a prendre, deliberà de lliurar Perpinyà, fingint que ho feia per descarregar l'ànima del seu pare, i abans que entrés féu la seva pau, amistat i germandat, sobre la qual cosa feren i signaren certa capitulació, i prometeren de ser amics i germans, amics d'amics i enemics d'enemics, llevat que el Rei de França anés contra l'Església"[111]. Fet el concert –continua En Bernáldez–, "el Rei Ferran envià la suma de diners del desempenyorament al Rei de França, i [aquest] li lliurà Perpinyà i les altres fortaleses del comtat" del Rosselló[112]. Així, doncs, "el dia de Nostra Senyora de setembre, lliurà Perpinyà, i llavors partiren cap a la ciutat el Rei i la Reina i el Príncep, des de Barcelona"[113].

És, per tant, evident que En Bernáldez notifica, al capítol XCVII, la restitució dels comtats del Rosselló i Cerdanya al Principat de Catalunya. En parla amb profusió de detalls i, fins i tot, exposa que els Reis van sortir de Barcelona a fi de prendre'n novament possessió. I, amb aquestes paraules, situant l'acció a Catalunya, entre Barcelona i Perpinyà, s'acaba el predit capítol.

Llavors, si ja era prou significatiu que el capítol següent, el XCVIII, sigui el dedicat a explicar "Com foren descobertes les Índies"[114], encara és més revelador que el cronista faci arribar aquí En Colom per començar el negoci del descobriment. Car, segons En Bernáldez, "hi hagué un home de la terra de Gènova, mercader de llibres d'estampa, que tractava en aquesta terra..."[115]. I l'única terra, fins ara, de què parla i ha parlat En Bernáldez no és sinó Catalunya.

Per tant, ara podem dir que En Colom es va entrevistar amb el tal Juan Pérez a Catalunya. Però, enllà d'això, i atès que certs documents esmenten aquest personatge amb el cognom de "Peres"[116]; i alguns, fins i tot, amb el nom català de "Johan Peres"[117], i com que sabem que la traducció castellana del cognom Pere o Peres és "Pérez", se'ns obre una via més d'identificació amb un personatge català, atès que sabem que els Pere (dits alhora Peris, Pera o Peres), a més de tenir casa a Pals[118], al 1464, i d'estar al costat del rei Joan II, eren els senyors del Castell de Sant Miquel, dit també "El Molí", situat als afores de Pals. Ho sabem per En Martínez Ferrando, que recull la documentació de la cancelleria del Rei Pere IV, durant la guerra civil. Així, el 1r de maig de 1465, el monarca, des de Torroella de Montgrí, fa "donació dels molins que En Miquel Pere, doctor en ambdós Drets, posseïa al terme de Pals, diòcesi de Girona, amb cases, terres, aigües, etc."[119] a En Ferran Àlvarez, en agraïment als seus serveis militars i per haver-li deixat el seu cavall a la batalla de Calaf[120].

A més a més, tenim coneixement a Catalunya d'un coetani d'En Colom dit Mossèn Joan Pere. Segons En Fèlix Torres Amat, era mestre en arts i Doctor en medicina[121] i va editar al 1489 unes Taules Astronòmiques, en llengua catalana, que ens descriu així: "un tom en 4t: es troba a la biblioteca episcopal de Barcelona, lletra M, n. XVI"[122]. Sembla que el llibre va ser conegut d'En Josep Fiter, puix al 1875, l'esmenta en el seu estudi sobre La Ciencia Astrológica en Catalunya, insistint en el fet que "lo mestre en arts y doctor en medicina, Mossen Joan Pere, escrigué durant lo mateix segle [XV] unas Taulas astronomiques en llengua catalana, que foren impreses en 1489"[123].

Nogensmenys, ja entrat el segle XX, hom en perd el rastre, atès que, al 1959, En Palau i Dulcet només indica que "En Torres Amat diu que veié aquest incunable en llengua catalana a la Biblioteca Episcopal de Barcelona i, fins i tot, n'assenyala la signatura: lletra M, n. XVI"[124]. Però no en té més referències. Ni jo, a partir de la sobredita informació, no n'he pogut saber res més, a despit de les reiterades demandes que he fet per localitzar aquest llibre a En Josep Maria Martí i Bonet, responsable de la Biblioteca Pública Episcopal.

Però, tot i les escasses referències que han perviscut d'aquest astrònom, encara avui dia l'esmenta En Lluís Cifuentes, en una taula sobre les "Edicions de textos científics en català durant el període de la primera impremta (1475-1534)", dins el magne llibre La Ciència en la Història dels Països Catalans[125].

De les quals dades, per tant, en podem inferir que el famós astròleg i cosmògraf Juan Pérez, que apareix algun cop esmentat com a "Johan Peres", i que s'està als afores de Palos, ha de ser aquest famós "Johan Pere", astrònom, mestre i doctor reconegut, que té la seva família als afores de Pals i que detenta els mateixos càrrecs i oficis que els testimonis dels plets i les cròniques d'Índies atribueixen al desconegut i indocumentat Johan Peres andalús. Però, a més a més, i fonamentalment, els seus càrrecs coincideixen, alhora, amb la resta d'oficis que exercien els altres membres de la seva família.

Vegem-ho. Acabo d'indicar que Micer Miquel Pere, doctor en ambdós drets, era, al 1465, "del lloc de Pals", on hi tenia uns molins. Ara, a més a més, sabem per la Carme Batlle que era regent de la Cancelleria reial, nomenat, el 19 d'agost de 1454, com a "successor del difunt Jofre d'Ortigues"[126]. En Sevillano Colom també ens els presenta com a un

dels “principals Regents de la Cancelleria durant el regant d’Alfons V el Magnànim”[127]. Exercia alhora de protonotari[128] i, eventualment, com a correu del Bisbe d’Urgell i Patriarca d’Alexandria, que l’anomena, en la seva correspondència, “amic meu confidentíssim”[129]. L’estiu de 1456 els jurats de Girona l’envien d’ambaixador davant el rei de Navarra, perquè li demani que vingui a la ciutat[130]. I, encara, al 1462, el veiem com a propietari de naus[131].

En Sobrequés pare i En Sobrequés fill, al seu llibre sobre La Guerra Civil Catalana del segle XV, ens adveren que els Pere són un “llinatge empordanès”[132]; més concretament “gironins”[133], que “eren ciutadans vers el 1450, però si examinem el cens de 1497, els trobarem ja convertits en nobles”[134], per bé que durant el setge de la Força de Girona, “es trobaven repartits entre assetjants i assetjats”[135]. En Santiago Sobrequés ens innova, encara, que, en començar la Guerra, al 1462, tenien casa “entre els veïns del carrer dels Ciutadans”[136].

Entre aquesta família, també hi destaquen En Raimon Pera (o Pere)[137], escrivà de registre del rei Martí l’Humà, entre 1408-1410; En Narcís Pere, conseller de Girona[138], que sembla el mateix Narcís Pere, oïdor de la Diputació de Catalunya, al 1449[139]; i En Martí Pere, mestre en medicina d’aquesta ciutat i, al 1462, “representant de la ciutat en el moviment pro alliberació del príncep de Viana”[140], i a qui En Jaume Çafont esmenta amb el càrrec de síndic[141]. “Mestre Martí Pere”, li diuen els Sobrequés[142]. I, després d’apuntar-nos que “pertanyia al Consell del Principat com a síndic de la ciutat de Girona”[143], afegeixen que era “segurament el partidari més fervent que tenia la Diputació a la ciutat”[144].

Les relacions d’aquests Pere de Girona amb els Pere de Barcelona són clares, car es tracta d’una mateixa família amb negocis i ramificacions de parentiu a les dues ciutats. Així, el sobredtit Miquel Pere, canceller i doctor en drets, i que resisteix defensant el castell de Sant Martí d’Empúries, fins que cau, al 1468, a mans dels angevins[145], és un dels grans prohoms fidels a En Joan II: al 1458 ja era un “enviat especial del monarca napolità”[146] i ambaixador seu[147]. Els Sobrequés, pare i fill, expliciten que és un “personatge d’un gran relleu”[148]. I, juntament amb la Claude Carrère, el documenten al 1462 i 1463 com a propietari d’una nau i mercader[149]. En Sevillano Colom el cita també com a “principal regent de la Cancelleria d’En Ferran II”, entre 1479 i 1481[150]. I sembla ser un parent directe del seu homònim Miquel Pere, escrivà de la Diputació de Girona[151], mort el 3 d’octubre del 1445[152]. Apareix esmentat també com a Miquel Pera, en tant que propietari o patró de nau[153].

També és de la mateixa nissaga En Bonanat Pere, jurista i síndic de Barcelona a l’època d’En Martí l’Humà i durant l’interregne[154], que, al 1435, veiem exercint de missatger reial[155] i, l’any següent, fent de mitjancer entre els consellers de Barcelona i els braços reials[156]; el qual, encara, és presentat als Dietaris de la Generalitat com a advocat d’aquesta institució[157]. Va ser un dels responsables de la primera compilació del dret català. Tal com ens diu En Josep M. Mas, a les Corts de Barcelona de 1413, “s’acorda recollir, ordenar per matèries i traduir al català –habitualment es redactaven en llatí– els Usatges, les constitucions, els capítols i els actes de Cort. Els juristes Jaume Callís i Bonanat Pera foren els encarregats d’establir aquesta compilació”[158].

Pertanyen alhora a la família, En Bartomeu Pere, cònsol de Messina i mercader, al 1422[159]; En Llorenç Pere, patró de nau entre el 1429 i el 1433[160]; i En Gabriel Pere, que assegura, al 1459, juntament amb En Francesc Bertran[161], unes mercaderies a Barcelona[162], i de qui En Mario del Treppo ens innova que, al 1456, també és mercader i patró de nau[163].

I, finalment, com era de suposar, sabem que entre els membres d’aquesta il·lustre nissaga també hi havia un Joan Pere, germà del sobredit Gabriel Pere[164], que, al 1457, constitueix, amb el seu cunyat Gaspar Escales, una societat mercantil per dos anys, per realitzar el comerç amb el reialme de Nàpols, esdevenint-ne el gestor a Barcelona[165]. En el capítol cinquè d’aquest document fundacional, s’estableix que “lo dit Johan Pere haje e sia tengut a respondre ací en Barchinona per la dita companyia e tenir compte de aquella”[166]. I, en el preàmbul apareix ja esmentat com a “mercader ciutadà de Barcelona”[167]. Com a tal mercader, al 1455, envia des de Barcelona, on les assegura, peces de seda d’Almeria a Nàpols i Gaeta[168]. I, en aquest mateix any, el trobem en el càrrec de corredor d’orella, expedint 70 draps a Nàpols[169].

Segons En Jordi Bolòs, “el corredor d’orella s’encarregava de fer de mitjancer en les operacions mercantils del gran comerç, que molt sovint es feien a les llotges (per això també se’l podia anomenar corredor de llotja o de canvis), en relació amb la negociació de lletres, la contractació d’assegurances marítimes, els peritatges, etc.”[170]. I el Diccionari d’Història de Catalunya encara puntualitza que, si bé “intervenia en les operacions mercantils”, aquestes eren les del “comerç exterior”[171]. I, després de confirmar-nos que “també se’l reconeixia com a corredor de canvis”, ens assegura que aquest “estava especialitzat en la negociació d’efectes”[172].

Al 1463, en esclatar la guerra, el trobem fent de correu, tramès pels Consellers al rei de Castella, “ab letras dreçades a

sa senyoria"[173]. Amb la qual cosa ens adonem que es trobava al mateix bàndol que els Colom. També és possible que sigui aquest mateix Joan Pere –atès que col·labora amb els insurrectes fidels a Enric I i Pere IV– el qui faci un préstec d'armes al Municipi de Barcelona, entre el setembre de 1462 i el febrer de 1465, i pel qual va rebre "62 lliures, 17 sous i 11 diners"[174].

I és, a l'ensems, molt factible que el notari Joan Peres, Perés o Parés, que escriu el Llibre Particular del Vescomte de Rocabertí entre 1479 i 1512[175], sigui el mateix Joan Pere que vinc tractant fins aquí. Perquè, a més a més de pertànyer a una família de notaris i juristes, com es deriva de la seva professió, i de servir el Vescomte de Rocabertí, que va ser un dels cabdills destacats de la revolta contra En Joan II[176] i que tenia les seves possessions a l'Empordà, també el famós amic d'En Colom, En Juan Pérez, apareix esmentat com a Johan Parés. Així, en una còpia d'una carta incompleta que el Descobridor escriu a la Reina, hi diu: "Yo me di en Barçelona a v. a. sin desar de my cosa y ansi com fue el animo ansi fue la honrra y hazienda. Fray Johan pares lo diria"[177].

De les quals paraules se'n desprèn, alhora, que aquest Johan Parés, en el moment que En Colom tractava amb la reina, era també a Barcelona, i que, justament per aquesta raó, el pot posar de testimoni.

Per En Josep M. Castellnou, "tothom ha anomenat el frare de la Rábida Juan Pérez. I és lícit preguntar-nos: d'on prové aquesta denominació"[178]. Respon que dels escrits atribuïts a En Colom, i "que els altres no han fet res més que seguir-lo"[179]. Però En Castellnou apunta que en el text manuscrit tan sols hi apareix l'abreviatura de "per" o "par" i la sigma "s". I davant d'aquesta ambivalència, concloïa: "Llavors, Colom l'anomena Pérez, o com vam insinuar nosaltres en el llibre Cristòfor Colom, català, Parés?", car adduïa que En "Rumeu de Armas, en Colón en Barcelona, també transcriu Pares"[180].

Com era de suposar, si hi ha dues lectures possibles del nom del presumpte frare andalús, relacionat amb la cort i amb els afers mercantils, també hi ha dues lectures possibles del nom del notari, relacionat amb la cort i amb els afers mercantils, Joan Peres o Parés, que no és altre que un membre més de la nissaga dels Pere, castellanitzat també sota la forma Pérez.

Si recapitulem sobre tot el que he exposat fins aquí, tenim que els cronistes anomenen En Juan Pérez cosmògraf i humanista, Doctor en Lletres Humanes, científic, navegant versat, astròleg, entès en temes nàutics, que es relaciona amb la Cort, i prepara, juntament amb En Joan de Coloma, després de llargues negociacions, el contracte de descoberta del Nou Món, entre el Reis i En Colom, en forma de capítols, com si es tractés d'una societat mercantil. I hem vist també com el Pare Àngel Ortega creia que havia de pertànyer a una gran família relacionada amb la Cort.

I, d'altra banda he mostrat també, com a Catalunya hi havia, a la mateixa època, la nissaga dels Pere, formada per nobles, notaris, protonotaris, juristes, cancellers, escrivans, i vinculada amb la Cort, des, d'almenys, el regnat d'En Martí l'Humà. Entre els Pere, doncs, a més amés, hi ha mercaders, patrons de nau, cònsols, síndics, militars, diputats, missatgers reials, ambaixadors, doctors en ambdós drets i mestres en medicina.

I, per si encara no fos prou, d'una observació atenta de la seva activitat, se'n pot consignar que es relacionen amb els Margarit[181], amb els May[182], amb els Gener[183], amb els Ferrer[184], amb els Cavalleria[185], amb els Colom[186] i amb els Bertran[187] i els Vilana[188]; essent aquests dos darrers grups familiars, alhora, parents directes dels Colom barcelonins, que són Colom-Bertran. És a dir, que atès que el Descobridor també es relaciona amb els Bertran i els Margarit, amb els May i els Gener, els Ferrer, els Cavalleria i els Vilana i ell mateix és un Colom, cal inferir-ne que els negocis que aquest va tenir amb En Joan Pere ja venien avalats per una llarguíssima tradició familiar de tractes i relacions personals, comercials i polítiques.

Arribats on hem arribat, no costa gens d'adonar-nos com, atès que el Juan Pérez andalús no té cap passat documentat, ni se li ha pogut reconstruir cap família important, sinó que tan sols el fan un senzill monjo d'un simple monestir, cal considerar el seu rerefons històric com el rerefons de la nissaga dels Pere. I dintre d'aquesta família, cal identificar-lo amb el cosmògraf, astròleg, mestre, notari, ambaixador, corredor de canvis, agent comercial en negocis exteriors, Mossèn Joan Pere.

Aquest també coincideix en l'època, coincideix en el nom (Pere, Peres o Parés), coincideix en els càrrecs i oficis, coincideix que la seva família té una propietat als afores de Pals i són alhora ciutadans de Barcelona, coincideix que negocia en temes mercantils a l'exterior de Catalunya, que és responsable de contractes amb forma de capítols, que es troba al bàndol dels Colom i coincideix, sobretot, en el fet que és astrònom. Però la seva relació personal amb la Cort només la trobem amb el nom castellanitzat. Així passa a les cròniques d'Índies i en la documentació referida al descobriment. Però també com a Juan Pérez, i no pas com a monjo, el veiem com a registrador de documents a la Cancelleria reial. La María de la Soterraña Martín, el cita així com a membre de la cancelleria castellana, de 1484 a

1495[189]. Ara bé, atès que hi figura com “Johan Pérez”[190], amb el nom de pila també en català, i per tal com entre els funcionaris d’aquesta cancelleria també s’hi esmenten Gaspar d’Arinyo[191], Pere Camanyas[192], Joan de Coloma[193], Lope Conchillos[194], Lluís González[195], Miquel Pérez d’Almaçan[196] i Felip Climent[197], tots ells pertanyents a la cancelleria catalana, hom pot conjecturar que aquest Johan Pérez també hi havia de pertànyer, atès que l’autora ens assegura que diversos secretaris de la Cancelleria catalana “foren també secretaris per a Castella”[198], i per tal com tothom està d’acord que el Juan Pérez andalús que es relaciona amb En Colom era un simple frare, retirat a Palos, ja llavors sense cap ofici a la Cort.

Però, és que, a més a més, sabem que a la Cancelleria catalana, si bé amb el nom en castellà, també hi havia un Juan Pérez, que, al 1492, segons consta per una carta del rei Ferran als germans Torrero, arrendadors, “ha de portar, des de Castella a Barcelona, certa quantitat de diners per a la despesa de les cases del rei i la reina”[199]. Per tant, tenim just a l’època en què es prepara el viatge d’En Colom, un Juan Pérez, que s’encarrega dels assumptes de comptes dels reis, que es mou entre la Cort i Barcelona, tal com ho va haver de fer Mossèn Joan Pere en tot el que afectava el negoci de les Índies, que llavors també s’estava ultimant.

Amb tot el que he dit, amb tota la documentació que he aportat dels Pere a Catalunya i la seva vinculació centenària a la Cort dels reis catalans, amb tots els paral·lelismes que he tret a la llum entre els membres d’aquesta família, En Joan Pere i fra Juan Pérez, i amb tot l’argumentari que nega la trobada de Juan Pérez amb En Colom a la Rábida, ara em sembla que ja es pot concloure sense cap mena de rubor intel·lectual, que el frare que els censors s’inventen al Palos andalús no és, ni pot ser ningú més, que l’astrònom, mestre, mercader, i home de cort Mossèn Joan Pere, senyor del Castell de Pals.

Consegüentment, sembla que, en fer-lo passar d’un castell a un convent, també l’haurien fet frare amb la finalitat d’adaptar-lo al nou ambient andalús, tot i la impossibilitat de poder-lo documentar i atribuir-li una vida real, al marge de la informació llibresca relacionada amb En Colom i el descobriment d’Amèrica. Fet que ve avalat pel parer d’alguns escriptors contemporanis que, en parlar de les negociacions que En Colom va mantenir amb els reis, no hi esmenten cap religiós sinó tan sols senyors i cortesans. Així ho descriu En Joan de Castellar, pel qual, En Colom

“con término discreto,

Trató con cortesanos y señores

Sus altas pretensiones y conceto,

Rogándoles le fuesen valedores;

Lo cual ellos pusieron en efeto

Con llenos cumplimientos de favores” [200].

Ara, doncs, havent-li estat restituïda la seva personalitat i la seva nacionalitat, pren molt més sentit que intervingués, com a representant d’En Colom davant del rei, al costat d’un altre membre de la Cancelleria reial catalana, En Joan de Coloma, a fi que el monarca signés les Capitulacions: una forma contractual –segons En Jordi Vila– que segueix mimèticament les formes jurídiques catalanes i que, en tant que capítols de cort i de pacte entre rei i súbdit, era totalment inexistent a Castella, “com així ho han dit tots els entesos i especialistes que han tractat el tema”[201].

Jordi Bilbeny

NOTES:

[1] VÍCTOR FERRO, El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta; Referències-1, Eumo Editorial, Vic, 1987, p. 296.

[2] LLEONARD GARCIA i SOLÀ, imeil personal; Girona, 12 de febrer del 2004, p. 1.

[3] Ídem, p. 2.

[4] BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias; edició d'Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, Fondo de Cultura Económica, Mèxic, D.F., segona reimpressió, 1986, vol. I, p. 165 i HERNANDO COLÓN, Historia del Almirante; edició de Luis Arranz, Crónicas de América-1, Historia 16, Madrid, tercera edició, 1985, p. 90.

[5] GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Historia General y Natural de las Indias [segons el text de 1548]; edició i estudi preliminar de Juan Pérez de Tudela Bueso, Biblioteca de Autores Españoles-117, Ediciones Atlas, Madrid, 1959, p. 23.

[6] B. DE LAS CASAS, op. cit, vol. I, p. 165.

[7] G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 23.

[8] CRISTÓBAL COLÓN, Textos y documentos completos; edició de Consuelo Varela i Juan Gil, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2ª edició ampliada, Madrid, 1992, doc. LXIII, p. 465.

[9] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, Nueva luz sobre las Capitulaciones de Santa Fe de 1.492; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1985, p. 50.

[10] P. ÁNGEL ORTEGA, La Rábida. Historia documental y crítica; Impr. y Editorial de San Antonio, Sevilla, 1925, tom II, p. 117-118.

[11] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América. Colón, Marchena y fray Juan Pérez; Ediciones Cultura Hispánica, Madrid, 1968, p. 28.

[12] Ídem, p. 27.

[13] JOSÉ MARÍA ASENSIO Y TOLEDO, “Fray Juan Pérez y Fray Antonio de Marchena”; La España Moderna, any II, núm. XXI, setembre 1890, p. 213.

[14] A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 33.

[15] Ídem, p. 33.

[16] Ídem, p. 36.

[17] Ídem, p. 41.

[18] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, El «Portugués» Cristóbal Colón en Castilla; Ediciones Cultura Hispánica, Madrid, 1982, p. 12.

[19] Ídem.

[20] PEDRO NIMIO, “¿Estuvo Colón en el monasterio de la Rábida?”; El Día Gráfico, Barcelona, diumenge, 20 d’abril del 1930, Núm. 8.242, p. 11.

[21] P. A. ORTEGA, op. cit., tom II, p. 119.

[22] Vg. ANDRÉS BERNÁLDEZ, Historia de los Reyes Católicos Don Fernando y Doña Isabel; Biblioteca de Autores Españoles-70, M. Rivadeneyra, Editor; Madrid, 1878, p. 657-658.

[23] C. COLÓN, op. cit., doc. XXXII, p. 407.

[24] Vg. ALESSANDRO GERALDINI, Itinerario por las regiones subequinocciales; Fundación Rodríguez Demorizi-I,

Editora del Caribe, Santo Domingo, 1977, p. 148.

[25] A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 18.

[26] Ídem, p. 19.

[27] Ídem.

[28] ANTONIO DE HERRERA, Historia General de los Hechos de los Castellanos en las Islas y Tierra Firme del Mar Oceáno; Real Academia de la Historia, Madrid, 1934, tom II, p. 46.

[29] FRANCISCO LÓPEZ DE GÓMARA, Hispania Vitrix (Primera y Segunda Parte de la «Historia General de las Indias»); Biblioteca de Autores Españoles-22, M. Rivadeneyra, Editor; Madrid, 1877, p. 165.

[30] DOCTOR GONÇALO DE ILLESCAS, Segunda Parte de la Historia Pontifical y Catholica; Martin de Vitoria, Burgos, 1578, foli 174 vers.

[31] JUAN DE CASTELLANOS, Elegías de Varones Ilustres de Indias; Biblioteca de Autores Españoles-IV, Ediciones Atlas; Madrid, 1944, p. 7.

[32] DIEGO ORTIZ DE ZÚÑIGA, Anales Eclesiásticos y Seculares de la Muy Noble y Muy Leal Ciudad de Sevilla; il·lustrats i corregits per Anotnio Maria Espinosa y Carzel, Imprenta Real, Madrid, 1796, tom III, p. 144.

[33] A.R.P. LUCA WADDINGO HIBERNO, Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco Institutorum [segons l'edició de 1654]; Tipografia Barbèra, Florència, 1933, tom XV (1492-15159), p. 32.

[34] A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 19-20.

[35] Ídem, p. 13.

[36] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, “El cosmógrafo fray Antonio de Marchena, amigo y confidente de Colón”; Anuario de Estudios Americanos, XXIV (1967), p. 799.

[37] Ídem, p. 800.

[38] FRANCISCO DE PAULA VALLADAR, Colón en Santafé y Granada. Estudio Histórico; Imp. de la Vda. é Hijos de P. V. Sabatel, Granada, 1892, p. 22.

[39] A. RUMEU DE ARMAS, “El cosmógrafo fray Antonio de Marchena, amigo y confidente de Colón”, op. cit., p. 812.

[40] Ídem, p. 802.

[41] JUAN MANZANO MANZANO, Cristóbal Colón. Siete años decisivos de su vida: 1485-1492; Ediciones Cultura Hispànica, Madrid, 1964, p. 229.

[42] Ídem, p. 231.

[43] JUAN CRISTÓBAL CALVETE DE ESTRELLA, De Rebus Indicis; estudi, notes i traducció de José López de Toro, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1950, vol. I, p. 6.

[44] Ídem.

[45] Cf. JOSÉ DE LA TORRE Y DEL CERRO, Beatriz Enríquez de Harana y Cristóbal Colón; Caja Provincial de Ahorros y la Asociación de Amigos de Córdova, Còrdova, 1984, p. 59.

[46] Cf. CESÁREO FERNÁNDEZ DURO, Colón y la Historia Póstuma. Examen de la que escribió el Conde de Roselly de Lorgues; Imprenta y Fundición de M. Tello, Madrid, 1885, p. 210.

[47] Cf. HENRY VIGNAUD, Histoire Critique de la Grand Entreprise de Christophe Colomb; H. Welter, Éditeur; París, 1911, vol. II, p. 488.

[48] B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 165.

[49] Ídem.

[50] F. LÓPEZ DE GÓMARA, Hispania Vitrix; op. cit., p. 166.

[51] A. DE HERRERA, op. cit., vol. II, p. 46.

[52] G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 23.

[53] G. DE ILLESCAS, op. cit., foli 174 vers.

[54] J. DE CASTELLANOS, op. cit., p. 7.

[55] Cf. A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 63.

[56] Ídem.

[57] P. A. ORTEGA, op. cit., tom II, p. 118.

[58] Ídem, p. 133.

[59] Vg. RICARDO CEREZO MARTÍNEZ, La Cartografía Náutica Española en los Siglos XIV, XV y XVI, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1994; JULIO REY PASTOR, La Ciencia y la Técnica en el Descubrimiento de América, Colección Austral-301, Espasa-Calpe, S.A., 4a edició, Madrid, 1970; LUISA MARTÍN MERÁS, Cartografía Marítima Hispana. La imagen de América, Lunwerg Editores, S.A.; Barcelona, 1993; MICHEL MOLLAT DU JOURDIN – MONIQUE DE LA RONCIÈRE, Les Portulans. Cartes marines du XIIIe au XVIIe siècle, Office du Livre, S.A., Friburg, 1984; JOSÉ MARÍA LÓPEZ PIÑERO, El arte de navegar en la España del Renacimiento, Editorial Labor, S.A., 2a edició, Barcelona, 1986; DAVID BUISSERET, La Revolución Cartográfica en Europa, 1400-1800, traducció de María Tabuyo i Agustín López, Ediciones Paidós Ibérica, S.A., Barcelona, 2004.

[60] J. MANZANO MANZANO, op. cit., p. 67.

[61] Enciclopedia General del Mar; coordinada per José Mª Martínez-Hidalgo y Terán, Ediciones Garriga, S.A.; 3a edició, Barcelona, 1982, vol. II, columna, 832.

[62] B. DE LAS CASAS, op. cit., p. 165.

[63] Ídem, p. 166.

[64] SALVADOR DE MADARIAGA, Vida del muy magnífico señor don Cristóbal Colón [segons l'edició del 1940]; Espasa-Calpe, S.A.; Madrid, 1992, p. 179.

[65] ANTONIO MARÍA FABIÉ, "Estudio Histórico sobre Fray Juan Pérez de Marchena, por D. José Ignacio Valentí"; Boletín de la Real Academia de la Historia, XX (1892), p. 30.

[66] Ídem.

[67] Ídem.

[68] A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 67.

[69] ANTONIO BALLESTEROS BERETTA, “Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América”, vol. I; dins Historia de América y de los Pueblos Americanos; Salvat Editores, S.A.; Barcelona-Buenos Aires, 1945, tom IV, p. 410.

[70] Ídem.

[71] G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 23.

[72] B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 165.

[73] Ídem.

[74] D. ORTIZ DE ZÚÑIGA, op. cit, vol. 3, p. 144.

[75] Ídem, p. 163.

[76] J. MANZANO MANZANO, op. cit., p. 166.

[77] Cf. ANTONIO SÁNCHEZ GONZÁLEZ, Medinaceli y Colón. La otra alternativa del Descubrimiento; Editorial MAPFRE, S.A.; Madrid, 1995, Apèndix documental núm. 7, p. 303.

[78] J. MANZANO MANZANO, op. cit., p. 166.

[79] Ídem, p 183.

[80] ANTONIO DE HERRERA, Historia General de los Hechos de los Castellanos en las Islas i Tierra Firme del Mar Oceano; Emplenta Real, Madrid, 1601, portada.

[81] ANTONIO DE HERRERA, Historia General de los Hechos de los Castellanos en las Islas y Tierra Firme del Mar Oceano; Imprenta Real de Nicolás Rodríguez Franco, Madrid, 1726, portada.

[82] Vg. DAVID GRAU, L'apropiació del descobriment d'Amèrica: una conspiració d'Estat?; Pilar Montoliu Produccions, Barcelona 2003.

[83] Vg. MIGUEL ANGEL LADERO QUESADA, Niebla, de reino a condado. Noticias sobre el Algarbe andaluz en la Baja Edad Media; Real Academia de la Historia, Madrid, 1992, p. 63, 64, 96, 97, 99, 100, 106, 112, 113, 117, 118, 125, 127, 131, 140 i 141.

[84] S. DE MADARIAGA, op. cit., p. 178.

[85] Ídem.

[86] Vg. CONSUELO VARELA, Cristóbal Colón. Retrato de un hombre; Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1992, p. 85-86.

[87] Ídem, p. 90-91.

[88] Ídem, p. 90-95.

[89] D. ORTIZ DE ZÚÑIGA, op. cit., vol. 3, p. 144.

[90] C. COLÓN, op. cit., doc. XLIX, p. 438.

[91] LUIS ARRANZ MÁRQUEZ, Don Diego Colón, Almirante, Virrey y Gobernador de las Indias; Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto «Gonzalo Fernández de Oviedo», Colección Tierra Nueva e Cielo Nuevo-V, Madrid, 1982, vol. I, p. 42.

[92] Cf. FELIP MATEU i LLOPIS, “L’Infant Enric d’Aragó i Sicília, Duc de Sogorb i Comte d’Empúries i el batiment de menuts gironins de 1481-1490”; Annals de l’Institut d’Estudis Gironins, XXV-1 (1979-1980), p.367.

[93] M. A. LADERO QUESADA, op. cit., p. 99, nota 222.

[94] Ídem, p. 99.

[95] Ídem.

[96] Ídem, p. 100, nota 223.

[97] Ídem, p. 100.

[98] ANTONIO GONZÁLEZ GÓMEZ, “Ordenanzas Municipales de Palos de la Frontera (1484-1521)”; Historia. Instituciones. Documentos, 3 (1976), p. 250.

[99] Vg. JESÚS LALINDE ABADÍA, “Tablas de nombramientos virreinales”, La Institución Virreinal en Cataluña (1471-1716); op. cit., p. s/n.

[100] J. ERNESTO MARTÍNEZ FERRANDO, “Caballeros portugueses en el alzamiento de la Generalidad catalana contra Juan II”; Hispania, XII (1952), p. 87.

[101] Ídem.

[102] Cf. J. MANZANO MANZANO, op. cit., p. 514, nota 39.

[103] Ídem, p. 515, nota 39.

[104] Ídem.

[105] Ídem, p. 515, nota 40.

[106] Ídem, p. 516, nota 41.

[107] SANTIAGO SOBREQUÉS i VIDAL – JAUME SOBREQUÉS i CALLICÓ, La Guerra Civil Catalana del Segle XV; Col·lecció Estudis i Documents-21, Edicions 62, s/a; 2a edició, Barcelona, 1987, vol. II, p. 400.

[108] Ídem, p. 124.

[109] A. BERNÁLDEZ, op. cit., p. 42.

[110] Ídem.

[111] Ídem.

[112] Ídem.

[113] Ídem.

[114] Ídem.

[115] Ídem.

[116] Vg. A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 37, 38, 65, 69 i 70; A. RUMEU DE ARMAS, “El cosmógrafo Fray Antonio de Marchena, amigo y confidente de Colón”; op. cit., p. 802; J. MANZANO MANZANO, op. cit., p. 227, 239, 408 (nota 43) i 479 (nota 12); C. COLÓN, op. cit., doc. LXIII, p. 468.

[117] Cf. A. RUMEU DE ARMAS, La Rábida y el descubrimiento de América; op. cit., p. 136; C. COLÓN, op. cit., doc. LXV, p. 471.

[118] Catálogo de la Documentación de la Cancillería Regia de Pedro de Portugal (1464-1466); a cura de J. Enrique Martínez Ferrando, Dirección General de Archivos y Bibliotecas – Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación Nacional, Madrid, 1953, vol. I, doc. 1.734, p. 247.

[119] Ídem, vol. II, doc. 2.066, p. 43.

[120] Cf. FRANCISCA SOLSONA CLIMENT, “Aspectos de la dominación angevina en Cataluña (1466-1472). La participación portuguesa en la revolución contra Juan II”, Braccara Augusta, XIV-XV, gener-desembre de 1963, p. 277.

[121] FELIX TORRES AMAT, Memorias para ayudar a formar un Diccionario Crítico de los Escritores Catalanes, y dar alguna idea de la Antigua y Moderna Literatura de Cataluña; Imprenta de J. Verdaguer, Barcelona, 1836, p. 480.

[122] Ídem.

[123] JOSEPH FITER É INGLÉS, La Ciencia Astrológica en Catalunya. Breu descripció dels fets mes notables á cap portats per los Astrólechs catalans, desde’l segle X fins á nostres diez; [s/i], Barcelona, 1875, p. 11.

[124] ANTONIO PALAU Y DULCET, Manual del Librero Hispanoamericano; Librería Palau, 2a edició, Barcelona, 1959, tom. XII, p. 480.

[125] Vg. LLUÍS CIFUENTES i COMAMALA, “L’ús del català en els textos científics durant la baixa edat mitjana i el primer Renaixement”, La Ciència en la Història dels Països Catalans; obra dirigida per Joan Vernet i Ramon Parés, Institut d’Estudis Catalans – Universitat de València, València, 2004, vol. I, p. 352.

[126] CARMEN BATLLE GALLART, La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV; Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Departamento de Estudios Medievales, Barcelona, 1973, vol. I, p. 189.

[127] FRANCISCO SEVILLANO COLOM, “Cancellerías de Fernando I de Antequera y de Alfonso V el Magnánimo”, Anuario de Historia del Derecho Español, XXXV (1965), p. 188.

[128] Cf. JOSÉ Mª MADURELL MARIMÓN, Mensajeros barceloneses en la Corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón. 1435-1458; Textos-XXXIII, Consejo Superior de Investigaciones Científicas –Escuela de Estudios Medievales, Barcelona, 1963, doc. 536, p. 623-626.

[129] Ídem, doc. 540, p. 629.

[130] Cf. S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBRQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. I, p. 109.

[131] Ídem, vol. I, p. 348.

[132] Ídem, vol. II, p. 399.

[133] Ídem, vol. I, p. 210.

[134] Ídem, vol. II, p. 22.

[135] Ídem, vol. I, p. 210.

[136] SANTIAGO SOBREQUÉS i VIDAL, Societat i estructura política de la Girona medieval; Biblioteca de Cultura Catalana-12, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1975, p. 21.

[137] Cf. S. SEVILLANO COLOM, op. cit., p. 206.

[138] S. SOBREQUÉS i VIDAL, Societat i estructura política de la Girona medieval, op. cit., p. 15, 17, 18.

[139] Cf. S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBRQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. I, p. 25.

[140] S. SOBRQUÉS i VIDAL, Societat i estructura política de la Girona medieval; op. cit., p. 37.

[141] JAUME SAFONT, Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484); a cura de Josep M. Sans i Travé, Textos i Documents-28, Fundació Noguera, Barcelona, 1992, p. 127.

[142] S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBRQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. II, p. 214.

[143] Ídem, vol. I , p. 172, nota 98.

[144] Ídem, p. 172.

[145] Cf. J. VICENS VIVES, Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquía y revolución en la España del siglo XV; Editorial Teide, Barcelona, 1953, p. 309.

[146] Ídem, p. 189.

[147] Ídem, p. 190.

[148] S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBRQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. II, p. 167.

[149] Vg. CLAUDE CARRÈRE, Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi; traducció d'Hermínia Grau de Duran, Documents de Cultura-11, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1977, vol. I, p. 484 i S. SOBREQUÉS I VIDAL – J. SOBRQUÉS I CALLICÓ, op. cit., vol. II, p. 291 i 348.

[150] FRANCISCO SEVILLANO COLOM, "La Cancellería de Fernando el Católico", V Congreso de Historia de la Corona de Aragón; Estudios, I, Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.), Saragossa, 1955, p. 230.

[151] Cf. Dietaris de la Generalitat de Catalunya; op. cit., vol. I, p. 99.

[152] Ídem.

[153] Cf. ONOFRE VAQUER BENNASAR, El comerç marítim de Mallorca. 1448-1531; El Tall del temps maior-8, El Tall Editorial, Palma de Mallorca, 2001, p. 230.

[154] Cf. SANTIAGO SOBREQUÉS i VIDAL, El Compromís de Casp i la noblesa catalana; Biblioteca de Cultura Catalana-8, Curial Edicions Catalanes, 2a edició, Barcelona, 1982, p. 84, 154 i 224.

[155] Cf. J. M. MADURELL i MARIMÓN, op. cit., doc. 65, p. 140.

[156] Ídem, doc. 87, p. 160-161.

[157] Vg. Dietaris de la Generalitat de Catalunya; op. cit., p. 8, 11, 13, 14, 16, 22, 30, 34 i 45.

[158] JOSEP M. MAS i SOLENCH, Història i dret a Catalunya; Pagès Editors, Lleida, 2003, p. 76.

[159] Cf. C. CARRÈRE, op. cit., vol. I, p. 137.

[160] Ídem, p. 244 i 252.

[161] Vg. ARCADI GARCIA i SANZ i MARIA - TERESA FERRER i MALLOL, Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona; Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1983, vol. II, doc. 232, p. 569.

[162] C. CARRÈRE, op. cit.,vol. II, p. 365.

[163] Cf. MARIO DEL TREPPO, Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa al segle XV; Documents de Cultura-10, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1976, p. 195-196, nota 256.

[164] Cf. ARCADI GARCIA i SANZ – JOSEP MARIA MADURELL i MARIMÓN, Societats mercantils medievals de Barcelona; Fundació Noguera, Barcelona, 1986, vol. II, doc. 140, p. 220.

[165] Ídem, p. 218.

[166] Ídem, p. 219.

[167] Ídem.

[168] Cf. M. DEL TREPPO, op. cit., p. 182.

[169] Cf. C. CARRÈRE, op. cit., vol. II, p. 103, nota 44.

[170] JORDI BOLÒS, Diccionari de la Catalunya Medieval (ss. VI-XV); El Cangur-284, Edicions 62 s/a., Barcelona, 2000, p. 90.

[171] Diccionari d'Història de Catalunya; dirigit per Jesús Mestre i Campi, Edicions 62 – El Punt., Barcelona, 1999, p. 307.

[172] Ídem.

[173] Cf. S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBRQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. II, p. 306.

[174] Ídem, p. 248.

[175] Ídem, p. 189.

[176] Ídem, p. 123-190.

[177] Cf. ANTONIO RUMEU DE ARMAS, "Colón en Barcelona"; Anuario de Estudios Atlánticos, I (1944), doc. XII, p. 523.

[178] JOSEP M. CASTELLNOU, "Entorn de la llengua de Cristòfor Colom"; Recerques i Aclariments, núm. 5, desembre 1989 [p. 4].

[179] Ídem.

[180] Ídem.

[181] Cf. S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBREQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol II, p. 189.

[182] Cf. C. BATLLE GALLART, op. cit., op. cit., vol. I, p. 261.

[183] Cf. S. SOBREQUÉS i VIDAL – J. SOBREQUÉS i CALLICÓ, op. cit., vol. I, p. 77.

[184] Ídem, p. 401.

[185] Ídem, p. 71.

[186] Ídem, p. 401.

[187] Cf. A. GARCIA i SANZ – Mª. T. FERRER i MALLOL, op. cit., doc. 232, p. 569.

[188] Cf. C. BATLLE GALLART, op. cit., vol. I, p. 300 i 314.

[189] Cf. Mª DE LA SOTERRAÑA MARTÍN POSTIGO, La Cancellería Castellana de los Reyes Católicos; Universidad de Valladolid, Valladolid, 1959, p. 169.

[190] Ídem.

[191] Ídem, p. 225, 226, 274 i 287.

[192] Ídem, p. 225 i 227.

[193] Ídem, p. 135, 225, 228 i 230.

[194] Ídem, p. 135, 201, 225, 232, 251 i 328.

[195] Ídem, p. 225 i 226.

[196] Ídem, p. 135, 225, 228, 230, 231, 232, 251.

[197] Ídem, p. 225 i 227.

[198] Ídem, p. 225.

[199] JOSÉ ÁNGEL SESMA MUÑOZ, La Diputación del Reino de Aragón en la época de Fernando II (1479-1516); Tesis Doctorales-XXIV, Institución «Fernando el Católico», Saragossa, 1977, p. 112.

[200] J. DE CASTELLANOS, op. cit., p. 8.

[201] Vg. J. VILA ROURA, op. cit., p. 72.